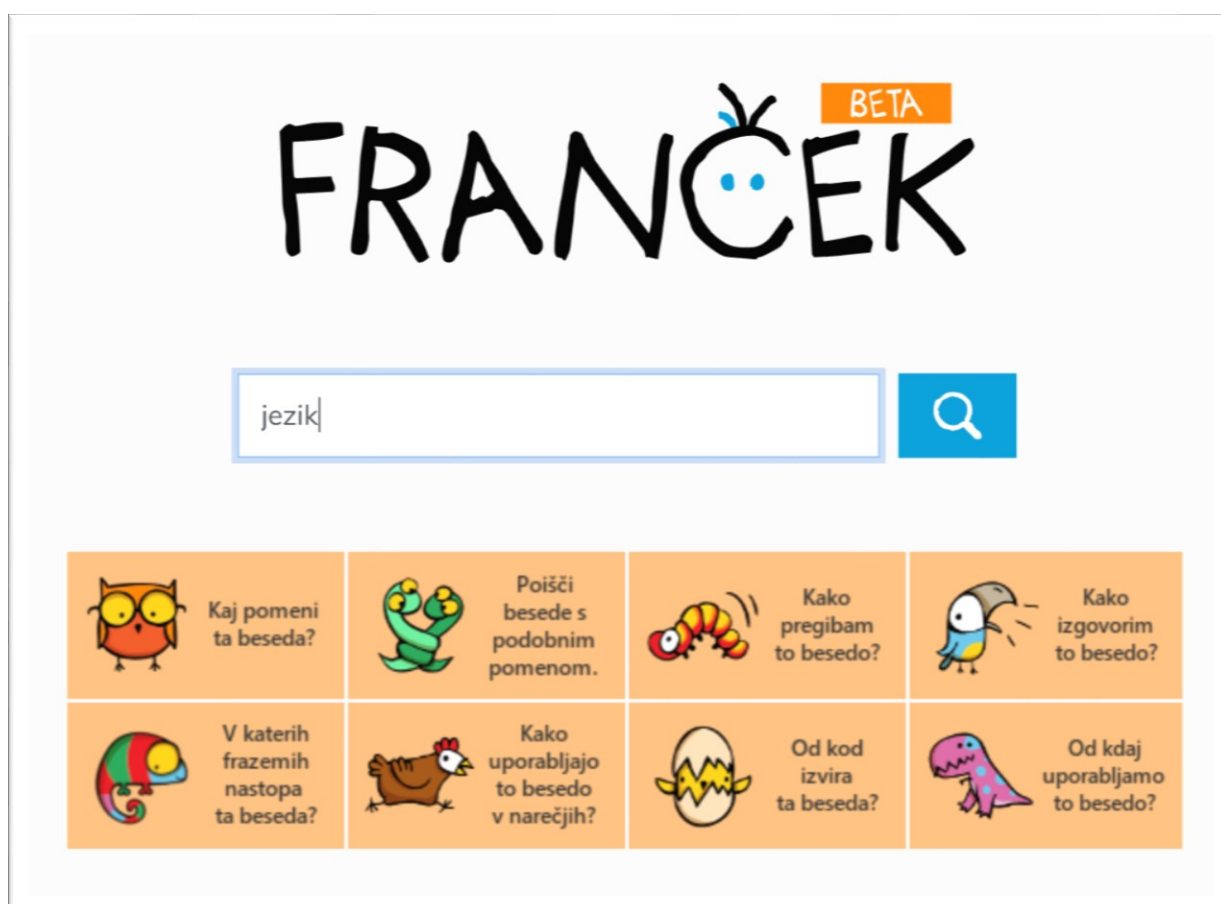

Objavljen je Franček, različica beta 2021

Na ZRC SAZU, na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša, smo ob 30. obletnici samostojnosti Republike Slovenije objavili nov portal Franček, različico beta. V tej različici so na voljo vse funkcionalnosti Frančka, ki pa jih bomo v naslednjih dveh mesecih še dopolnjevali in predvsem odpravljali morebitne napake. Franček bo v končni obliki na voljo pred začetkom šolskega leta, torej konec avgusta.

Franček prinaša odgovore na vprašanja o pomenu, sinonimiji, frazeologiji, pregibanju in izgovoru besed. Pojasni nam tudi, kako uporabljajo besede v narečjih, od kod izvira posamezna beseda in od kdaj lahko sledimo njeni rabi v slovenščini.

FRANČEK BETA

jezik

 Kaj pomeni ta beseda?	 Poišči besede s podobnim pomenom.	 Kako pregibam to besedo?	 Kako izgovorim to besedo?
 V katerih frazemih nastopa ta beseda?	 Kako uporabljajo to besedo v narečjih?	 Od kod izvira ta beseda?	 Od kdaj uporabljamo to besedo?

Franček je namenjen trem starostnim skupinam. Najmlajšim (do petega razreda osnovne šole) predstavlja odgovore na vprašanja takole:

FRANČEK BETA

Q

**KAJ POMENI
TA BESEDA?**

**POIŠČI BESEDE S
PODOBNIH POMENOM.**

**KAKO PREGIBAM
TO BESEDO?**

**KAKO IZGOVORIM
TO BESEDO?**

Kaj pomeni beseda **jezik**?

1. POMEN

Jezik je gibljiv organ v ustni votlini, pri človeku za okušanje in govor.

S čutili zaznavamo svet, pri tem uporabljamo oči, nos, **jezik**, koža in ušesa. Žaba z **jezikom** tudi lovi plen.

2. POMEN

Jezik je temu organu podoben del čevlja.

Obul si je čevljev in poravnal **jezik**.

3. POMEN PRI SLOVENŠČINI

Jezik je sistem besed in pravil njihove rabe, s katerim se sporazumevamo.

angleški, arabski, japonski, ruski **jezik**

Svojega otroka je prijavil na začetni tečaj nemškega **jezika**.
V Sloveniji živim od letos, zato **jezika** še ne poznam dobro.

Beseda **jezik** je lahko tudi del stalnih besednih zvez:

 knjižni jezik

PRI SLOVENŠČINI

Knjižni jezik je oblika jezika, ki jo razumejo vsi govorniki, ki se je učimo v šoli in ki jo govorimo, *haramo ali rihamo v izvirnih položajih*.

**KAJ POMENI
TA BESEDA?**

**POIŠČI BESEDE S
PODOBNIH POMENOM.**

**KAKO PREGIBAM
TO BESEDO?**

**KAKO IZGOVORIM
TO BESEDO?**

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Katere besede imajo podoben pomen kot beseda **jezik**?

ZA POMEN gibljiv mišičnati organ v ustni votlini

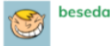
jeziček

ZA POMEN kar je po obliki podobno temu organu

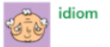
jeziček

ZA POMEN govorno in pisno sporazumevanje, omogočeno s sistemom izraznih znakov

beseda

ZA POMEN uporaba sistema izraznih znakov za govorno in pisno sporazumevanje na določenem področju

idiom

ZA POMEN jezik, zlasti v govorni obliki

govorica

Ta opis je narejen na podlagi Sinonimnega slovarja slovenskega jezika na Franu.

KAJ POMENI
TA BESEDA?

POIŠČI BESEDE S
PODOBIM POMENOM.

KAKO PREGIBAM
TO BESEDO?

KAKO IZGOVORIM
TO BESEDO?

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Kako pregibam besedo **jezik**?

	EDNINA	DVOJINA	MNOŽINA
KDO ali KAJ? IMENOVALNIK	jezik	jezika	jeziki
KOGA ali ČESA? RODILNIK	jezika	jezikov	jezikov
KOMU ali ČEMU? DAJALNIK	jeziku	jezikoma	jezikom
KOGA ali KAJ? TOŽILNIK	jezik	jezika	jezike
PRI KOM ali PRI ČEM? MESTNIK	pri jeziku	pri jezikih	pri jezikih
S KOM ali S ČIM? ORODNIK	z jezikom	z jezikoma	z jeziki

KAJ POMENI
TA BESEDA?

POIŠČI BESEDE S
PODOBIM POMENOM.

KAKO PREGIBAM
TO BESEDO?

KAKO IZGOVORIM
TO BESEDO?

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Kako v knjižni slovenščini izgovorim besedo **jezik**?

Poslušaj na posnetku:

jèzik

Poslušaj, kako besedo izgovorita Frančkova robota:

KAJ POMENI TA BESEDA?

POIŠČI BESEDE S PODOBNIM POMENOM.

KAKO PREGIBAM TO BESEDO?

KAKO IZGOVORIM TO BESEDO?

Kje je kaj v slovnici?
Fran
Jezikovna svetovalnica

Starejšim osnovnošolcem Franček odgovori na še več vprašanj in bolj poglobljeno.

Kaj pomeni ta beseda?

Poišči besede s podobnim pomenom.

Kako pregibam to besedo?

Kako izgovorim to besedo?

V katerih frazemih nastopa ta beseda?

Kako uporabljajo to besedo v narečjih?

Od kod izvira ta beseda?

Od kdaj uporabljamo to besedo?

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Kaj pomeni beseda jezik?

1. POMEN

RAZLAGA: gibljiv mišičnat organ v ustni votlini

ZGLED: jezik je volu molič iz gobca
dvigniti, premikati jezik
položiti tablico na jezik, pod jezik
ugrizni se v jezik
ima rdeče pike na jeziku
tleskati z jezikom
stetati, noslavi, razcepljen, rdeč, vlažen jezik
zgornji del jezika

1. PODPOMEN

RAZLAGA: kar je po obliki podobno jeziku

ZGLED: med obnavljanjem je poravnal jezik pri čevlju
usnjen jezik pri denarnici

2. POMEN

RAZLAGA: ta organ pri človeku glede na pomembnost pri govorjenju

ZGLED: od strahu ji je jezik otrpnil
kaj nimaš jezika
si izgubil, poži jezik
imaš primorjen, prisilen, zavezan jezik, da ne odgovoriš
ne udihne, pa če bi mu na jezik stopil
roje se v jezik ugrizni, kot da o tem komu kaj poveš

1. PODPOMEN **EXPRESIVNO**

RAZLAGA: kar kdo govori, pove

ZGLED: jezik ga razodeva
malo bolj pazi na svoj jezik
soditi koga po jeziku

2. PODPOMEN **INVAZIVNO V MNOŽINI** **POGOVORNO**

RAZLAGA: klepetulja, opraviljivec

ZGLED: ob tem dogodku so imeli jeziki dosti dela
boji se jezikov
se bo že našel kak jezik, ki bo povedal

3. POMEN

RAZLAGA: sistem izraznih sredstev za govorno in pisno sporazumevanje

ZGLED: jezik se razvija, spreminja
bogati jezik z novimi izrazi
govoriti, naučiti se, obvladati, opisati, razumeti, znati kak jezik
prevajati iz slovanskih jezikov
predavati v tujem jeziku
izljansko je blaglasen jezik
klasični, moderni jeziki

Kje je kaj v slovnici?
Fran
Jezikovna svetovalnica

Beseda jezik nastopa v naslednjih frazemih ali pregovorih:

biti ostrega jezika

RAZLAGA: biti odrezav, napadalen

biti strupenega jezika

RAZLAGA: biti zelo opravljiv, obrekljiv

brzdati jezik

KNJIŽNO

RAZLAGA: obvladovati govorjenje glede na vsebino in ton

dolg jezik

1. POMEN

RAZLAGA: opravljivost, odrezavost

2. POMEN

RAZLAGA: velika zgovornost

držati jezik za zobmi

RAZLAGA: molčati

govoriti isti jezik

RAZLAGA: imeti enako mnenje o kaki stvari, o kakem vprašanju

imeti [dobro] namazan jezik

RAZLAGA: imeti dobro namazan jezik

Kje je kaj v slovnici?
Fran
Jezikovna svetovalnica

Kako se reče **nož** v narečjih?

V narečjih se najpogosteje reče **nož**, ponekod **nožič**, redko **nožek** ali **nožiček**.

V prekmurskem narečju se reče tudi **nožec**, v rezijanskem narečju pa **rožič**.

Če z besedo **nož** mislimo žepni nož, se v narečjih najpogosteje reče **nožek**, **pipec**, **britev** ali **britva**, ponekod **nožiček**, **krivec**, **kosir** ali **falček**.

V gorenjski narečni skupini se reče tudi **popkar**, v primorski narečni skupini **britula**, v rovtarski narečni skupini **nožička**, v koroški narečni skupini pa **nožej**, **klepej** ali **fajdelj**.

V kozjansko-bizeljskem narečju se reče tudi **kostura**.

Za žepni nož je v slovenskih narečjih več kot 150 različnih poimenovanj. Med enobesednimi poimenovanji je mnogo izpeljank, na primer **britvica** in **britevca**, **britulica**, **fajdljica**, **krivček**, **kosirača**, **kosirica**, **koserič**, **pipič**, **nožič**. Nekatera poimenovanja so lahko uporabljena v besednih zvezah, na primer **žepni nož**, **nož za žepko**, **varžetni nož**, **nož za v varžet**, **britva za v žep**, **taškini nož**, **ta mali nožek**, **cepilni nož**, **kriv nož**, **cesarski nož**, **devžnov nož** in **švicarski nožek**. Zanimiva so tudi poimenovanja, ki so izpeljana iz lastnih imen, na primer **mihec**, **mihica**, **lovrek**, **nežika**, **gregec**, **gregorček** ter **tolminec** in **sarajevac**.

Kje govorijo tako? Poglej na zemljevidu: [nož](#), [žepni nož](#).

Te zanima podrobnejši opis narečne rabe te besede? Poglej v [Slovenski lingvistični atlas](#) na Franu.

Ali tudi pri vas rečete **nož**? Ali kako drugače? [Posnemaj se in nam pošlji](#) svoj posnetek.

Kaj pomeni ta beseda?	Poišči besede s podobnim pomenom.
Kako pregibam to besedo?	Kako izgovorim to besedo?
V katerih frazemih nastopa ta beseda?	Kako uporabljajo to besedo v narečjih?
Od kod izvira ta beseda?	Od kdaj uporabljamo to besedo?

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Od kod izvira beseda **nož**?

Beseda je domačega izvora.

Tako kot hrvaška, srbska, bosanska, črnogorska **nôž**, ruska **nôž** in češka **nůž** se je razvila iz 1200 let stare splošnoslovske ***nozъ**, ki je sorodna s starocerkvenoslovskim glagolom **вънъсти** v pomenu 'pritrditi, zabiti, vtakniti, zabosti' in dalje s srednjejskim samostalnikom **ness** v pomenu 'rana'. Beseda je prvotno pomenila ***kar bode, prebode** in je tvorjena iz 5000 let starega praindoevropskega korena ***neg^h**, ki je pomenil 'bosti, prebosti'.

Ta opis je del [Šolskega slovarja slovenskega jezika](#).

Preberi [več o preteklosti jezikov](#).

Kaj pomeni ta beseda?	Poišči besede s podobnim pomenom.
Kako pregibam to besedo?	Kako izgovorim to besedo?
V katerih frazemih nastopa ta beseda?	Kako uporabljajo to besedo v narečjih?
Od kod izvira ta beseda?	Od kdaj uporabljamo to besedo?

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

Od kdaj uporabljamo besedo **nož** v knjižnem jeziku?

Beseda **nož** se je pojavila že v prvih slovenskih knjigah. Kot prvi jo je zapisal **Jurij Dalmatin** v delu **Biblija, tu je, vsiga Svetiga pisma prvi dejl** iz leta **1578**.

 Podatke o ostalih zapisih te besede najdeš v **Besedju slovenskega knjižnega jezika 16. stoletja** na Franu.

Njeno rabo opisujejo tudi nekateri starejši slovenski slovarji.

Takole sta **Matija Kastelec** in **Gregor Vorenc** okrog leta **1700** v **latinsko-slovenskem slovarju** s pomočjo besede **nož** prevajala različne latinske besede:

nož m, F¹⁰, **acies cultri**, tú oltru na noshizhi, týlu noshá; **cultellatus, -a, -um**, reišezh kakòr en olter nošh; **culter**, nošh; **culter incisorius**, en kuhenski nošh; **culter viotorius**, pintarški nošh; **ferramentum concisorium**, kovazhou nošh ša koinško nogó; **machaerophorus, -ri**, kateri takefhen nošh, ali mezh nolli; **manubrium, -rý**, **manubium**, nošha platnize, en šhtil, toporišzhe; **scalprum coriarium**, nošh sa košhe garbanie; **secula, -ae**, en fhnizar, nošh ša reišanie, en ferp

 Sestavek je iz **Slovensko-latinskega slovarja** Jožeta STABEJA, narejenega po slovarju Matije Kastelca in Gregorja Vorenca z naslovom *Dictionarium Latino-Carniolicum* (1680–1710).

Pomen in rabo besede **nož** lahko spremljamo tudi v **Slovarju jezika Janeza Svetokriškega**. To je sodobni slovar, ki opisuje **jezik 17. stoletja**, kakor ga je v pridigah uporabljal **Janez Svetokriški**.

nož -a m **nož**: fo raunu kakor en klaš pres sernja ... en nolh im. ed., kateri ne reyshe l veni roki je imel enu iabauku, v' tei drugi en nosh tož. ed. l Mosh po fili otroKa s'rauKij sdere, inu nosh tož. ed. v'fame l s' nosham or. ed. yh je ftergal l fe nemore s'nosham or. ed. reisat, ni s'lobmy tergat

Kje je kaj v slovnici?

Fran

Jezikovna svetovalnica

	Kaj pomeni ta beseda?		Poišči besede s podobnim pomenom.
	Kako pregibam to besedo?		Kako izgovorim to besedo?
	V katerih frazemih nastopa ta beseda?		Kako uporabljajo to besedo v narečjih?
	Od kod izvira ta beseda?		Od kdaj uporabljamo to besedo?

Srednješolcem Franček pomaga, da čim prej stopijo v svet »odraslega« portala Fran.

🔍

Pomen

Sopomenke

Pregibanje

Izgovor

Frazemi

Narečja

Izvor

Zgodovina

Vsaka oznaka na Frančku je povezana s stranjo Kje je kaj v slovnici, kjer je na voljo celoten povzetek slovnice Kozma Ahačiča za osnovno in srednjo šolo skupaj s podrobnejšimi razlagami, temu pa je dodan še sodoben opis jezikovnih zvrsti, ki smo ga pripravili na inštitutu.

ZGLEDI: ...

Poglej, kaj vemo o **kategoriji število**.

2. POMEN NAVADNO V MNOŽINI TEHNIKA

RAZLAGA: del stroja z ... zilom, zlasti za rezanje

ZGLEDI: pritrđiti nože ... glavo

FRANČEK Kje je kaj v slovnici?

JEZIKOVNE ZVRSTI	GLAS	BESEDA	STAVEK	PRAVOPIS
Družbene zvrsti Besedilne vrste	Glasovi Naglas	Zlog Tvorba besed (besedotvorje) Odnosi med besedami (besedoslovje) Oblikoslovje Samostalnik Moška sklanjatev Prva ženska sklanjatev Druga ženska sklanjatev Srednja sklanjatev Pridevnik Zaimek Števnik Glagol Prislov Predlog Veznik Členek Medmet	Besedna zveza Skladnja stavka Skladnja povedi	Velika in mala začetnica Ločila Deljenje besed Premi govor

Beseda → Oblikoslovje → **Samostalnik**

	KRATKO-slovnica	Slovnica NA KVADRAT
☛ Samostalniku lahko določimo sklon (imenovalnik, rodilnik, dajalnik, tožilnik, mestnik, orodnik), število (ednina, dvojina, množina) in spol (moški, ženski, srednji).	21	50 56 57 60
☛ Pregibanje samostalnika v različne sklone imenujemo sklanjanje. Glede na to, kako se posamezne besede sklanjajo, ločujemo štiri sklanjatve (moško sklanjatev, prvo žensko sklanjatev, drugo žensko sklanjatev, srednjo sklanjatev).	22 23	51 53
☛ Samostalniki moškega spola na -a se lahko sklanjajo po moški in/ali po prvi ženski sklanjatvi.	22	51

FRANČEK Kje je kaj v slovnici?

JEZIKOVNE ZVRSTI	GLAS	BESEDA	STAVEK	PRAVOPIS
Družbene zvrsti Knjižni jezik Pogovorni jezik Narečja Besedilne vrste	Glasovi Naglas	Zlog Tvorba besed (besedotvorje) Odnosi med besedami (besedoslovje) Oblikoslovje	Besedna zveza Skladnja stavka Skladnja povedi	Velika in mala začetnica Ločila Deljenje besed Premi govor

Jezikovne zvrsti → Družbene zvrsti	Osnovna šola	Srednja šola
<ul style="list-style-type: none"> Izbira jezika in jezikovnih sredstev določajo vloge jezikovnih uporabnikov v konkretnih družbenih okoliščinah, npr. <i>govoriti, pisati kot oče ali kot učitelj in uradna oseba, govoriti, pisati kot prijateljica ali kot predstavnica šolske skupnosti.</i> 	1	1
<ul style="list-style-type: none"> Razlikujemo: knjižni jezik, pogovorni jezik in narečja. 	2	2
<ul style="list-style-type: none"> Vse tri zvrsti zapisujemo in govorimo. 	3	3

FRANČEK Kje je kaj v slovnici?

Zvrstnost

2

Sporazumevanje v konkretnih okoliščinah prilagajamo različnim družbenim vlogam (formalnim in neformalnim), pri čemer izbiramo med različnimi družbenimi zvrstmi: knjižnim jezikom, pogovornim jezikom in narečjem.

Kadar je naša vloga formalna in naslovnikov svojega besedila ne poznamo ali kadar z besedilom nagovarjamo večjo, raznoliko skupino naslovnikov, uporabljamo knjižni jezik.

Bolj kot je naša vloga neformalna, bolj je poljubna tudi izbira družbene zvrsti.

Stran Kje je kaj v slovnici opozarja učence tudi na najpogostejše jezikovne napake (v prihodnosti pa tudi na uporabna didaktična gradiva).

Za lažje delo učiteljic in učiteljev je s slovnico povezana tudi Jezikovna svetovalnica za učitelje.

Jezikovna svetovalnica za učitelje Beta

Domov / Učne vsebine

UČNE VSEBINE

 GLAS <ul style="list-style-type: none"> Glasoslovje Naglas 	59 TEME	60 OBJAVE
 BESEDA <ul style="list-style-type: none"> Besedoslovje Besedotvorje Oblikoslovje Zlog Terminologija 	461 TEME	466 OBJAVE
 STAVEK <ul style="list-style-type: none"> Besedna zveza Skladnja stavka Skladnja povedi 	175 TEME	176 OBJAVE
 PRAVOPIS <ul style="list-style-type: none"> Zapis besed: besede nagajivke Velika in mala začetnica Ločila in druga pisna znamenja Pisanje skupaj in narazen Pisanje tujih imen in besed Premi govor Deljenje besed 	408 TEME	420 OBJAVE
 BESEDILO <ul style="list-style-type: none"> Enogovorna besedila Dvogovorna besedila Slog 	44 TEME	44 OBJAVE

Jezikovna svetovalnica za učitelje Beta

Ločila in druga pisna znamenja / Vejica za pozdravom (Pozdravljeni, učenci)

 Vejica za pozdravom (Pozdravljeni, učenci)

Vprašanje:

Zanima me, kako je z vejico pri pozdravu.
Primer:
Pozdravljeni, učenci
ali
Pozdravljeni učenci

Odgovor:

Ko govorec koga pozdravi, je pridevnik *pozdravljen* v nagovoru uporabljen kot medmet, s katerim pozdravimo oz. nagovorimo točno določeno osebo (v vašem primeru učence). Ker gre v tem primeru za pastavek, med enotama pišemo vejico. (*Pozdravljeni, učenci* ali pa *Učenci, pozdravljeni*).

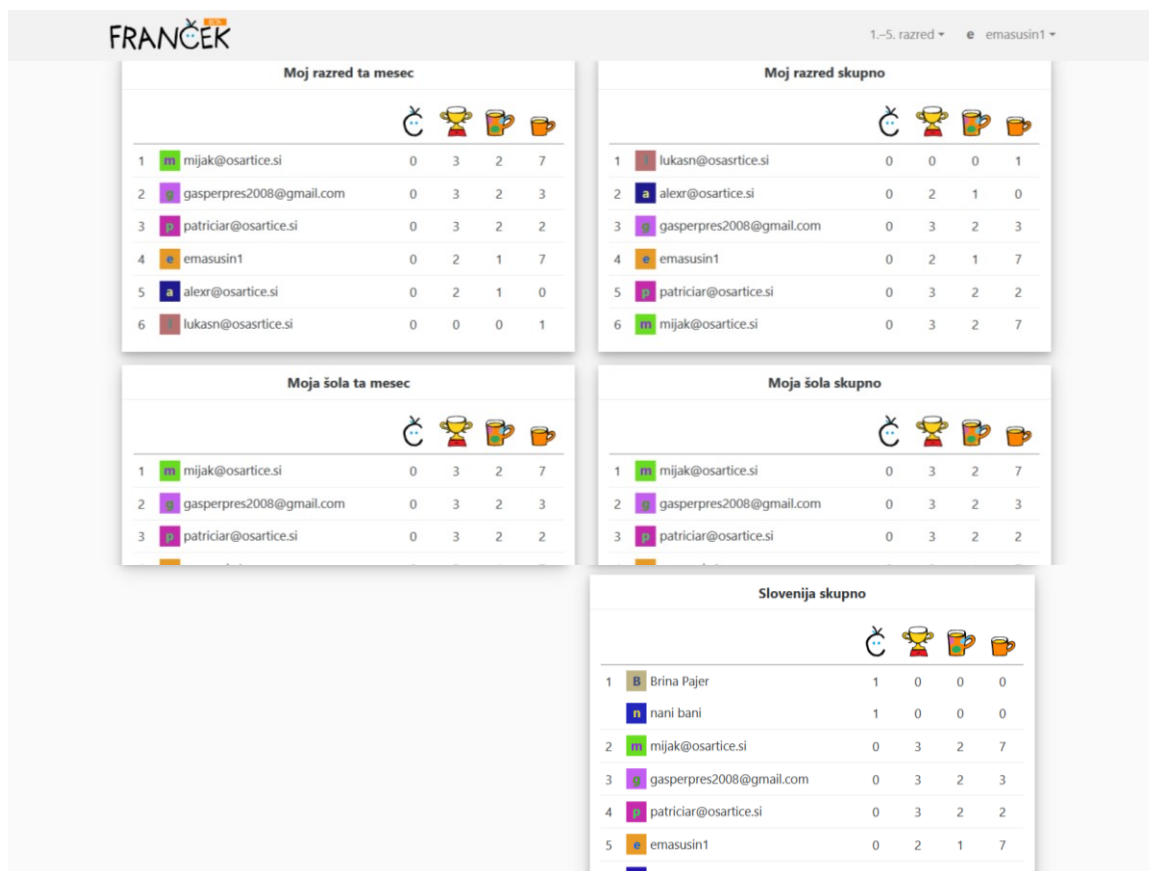
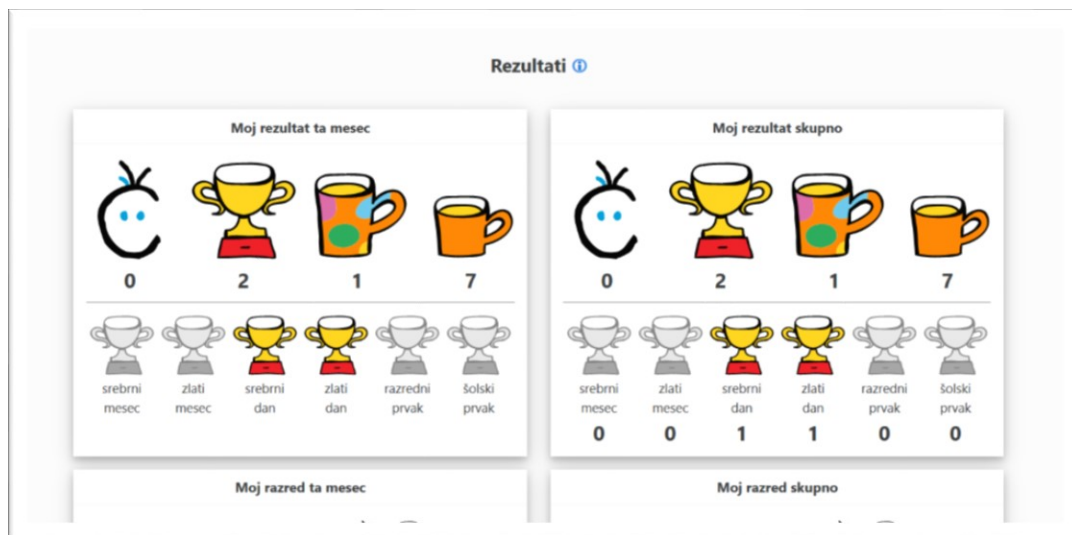
Manca Černivec (maj 2021)

Kje je kaj v slovnici?: [Kratkoslovnica 103](#), [Slovnica na kvadrat 178, 224](#)

^ 0 v

VEJICA 4 POZDRAV 3 NAGOVOR 2 PRAVOPIS 398 LOČILA IN DRUGA PISNA ZNAMENJA 11

Uporaba Frančka je mogoča brez prijave. Kdor pa se prijavi, lahko spremlja, kako se v uporabi Frančka meri s svojimi sošolci in sošolkami v razredu, na šoli – pa tudi z vsemi učenci v Sloveniji. Pohvali se lahko tudi pred učitelji.

Portal Franček je dostopen na povezavi <https://www.franček.si>